

मूल्याशिक्षण

डॉ. वसुधा विनोद देव

राष्ट्रभक्ती

राष्ट्रीय एकात्मता

सर्वधर्मसहिष्णूता

स्त्री-पुरुष समानता

श्रमप्रतिष्ठा

वैज्ञानिक दृष्टीकोन

सौजन्यशीलता

संवेदनशीलता

वक्तशीरपणा

नीटनेटकेपणा

पार्थ प्रकाशन, पुणे

ISBN : 978-81-930127-0-3

ISBN : 978-81-930127-0-3

प्रकाशक : पार्थ प्रकाशन, पुणे.
305, चंद्रमा एल,
डीएसके विश्व, धायरी,
पुणे-411041.

© : श्री विनोद द. देव

आवृत्ती : पहिली, ऑक्टोबर, 2014.

मुखपृष्ठ : श्रीमती भोपळे वर्षारानी

अक्षरजुळणी : श्री मोहन भोजपुरे,
ग्राफिक्स इंडिया, अकोला.

मुद्रक : रश्मी एंटरप्राइजेस
सी-42, डीएसके चिंतामणी,
शनिवार पेठ, पुणे.

मूल्य : रु. 150

अनुक्रमणिका

प्रकरण पहिले - मूल्यशिक्षण

1-11

- 1.1 प्रास्ताविक, 1.2 मूल्यशिक्षण म्हणजे काय ?, 1.3 मूल्य व शिक्षण यांचा सहसंबंध., 1.4 मूल्य शिक्षणातून जोपासना, 1.5 मूल्य शिक्षण सुसंस्काराचे साधन, 1.6 मूल्य शिक्षणाची गरज.

प्रकरण दुसरे - मूल्य शिक्षणाबाबतचा दृष्टीकोन

12-19

- 2.1 प्रास्ताविक, 2.2 मूल्यशिक्षणाबाबतचा प्राचीन दृष्टीकोन, 2.3 मूल्यशिक्षणाबाबतचा पाश्चात्य दृष्टीकोन, 2.4 मूल्यशिक्षणाबाबतचा आधुनिक दृष्टीकोन, 2.5 मूल्य संकल्पनेचा विकास, 2.5.1 वैदिक काळ, 2.5.2 ब्राह्मण काळ, 2.5.3 उपनिषद काळ, 2.5.4 बौद्ध काळ, 2.5.5 मध्ययुगीन काळ.

प्रकरण तिसरे - विविध आयोग व मूल्य शिक्षण

20-31

- 3.1 प्रास्ताविक, 3.2 विविध आयोग, 3.2.1 भारतीय शिक्षण आयोग, 3.2.2 भारतीय विश्वविद्यालय आयोग, 3.2.3 माध्यमिक शिक्षण आयोग, 3.2.4 धार्मिक व नैतिक शिक्षण समिती, 3.2.5 कोठारी शिक्षण आयोग, 3.2.6 सांसदीय समिती, 3.2.7 तारकुंडे समिती, 3.2.8 1986 चे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, 3.2.9 इतर समिती, 3.3 शांततेसाठी शिक्षण, 3.4 आंतरराष्ट्रीय पातळीवर मूल्यशिक्षणाबाबत विचार, 3.5 मूल्यशिक्षण व विविध प्रयत्न.

प्रकरण चौथे - मूल्यांचे वर्गीकरण

32-49

- 4.1 प्रास्ताविक, 4.2 विविध लेखकांनी मूल्यांचे केलेले वर्गीकरण, 4.3 परंपरागत मूल्ये-उदयोन्मुख भारतीय समाजातील मूल्य, 4.4 स्वामी चिन्मयानंद व मूल्य वर्गीकरण.

प्रकरण पाचवे - मूल्य स्रोत

50-54

- 5.1 प्रास्ताविक, 5.2 मूल्यांचे स्रोत, 5.2.1 मानव, 5.2.2 कुटुंबसंस्था, 5.2.3 समाज, 5.2.4 भाषा, 5.2.5 साहित्य, 5.2.6 परिसर, 5.2.7 व्यवसाय, 5.2.8 प्रसारमाध्यमे, 5.2.9 राष्ट्र.

प्रकरण सहावे - मूल्यनिर्णायक

55-58

6.1 प्रास्ताविक, 6.2 मूल्यनिर्णायक प्रकार, 6.2.1 जैविक निर्णायक, 6.2.2 मानसशास्त्रीय निर्णायक, 6.2.3 सामाजिक निर्णायक, 6.2.4 परिस्थितीकीय निर्णायक, 6.3 मूल्यनिर्णायक आणि शिक्षण.

प्रकरण सातवे - धर्म व मूल्यशिक्षण

59-73

7.1 प्रास्ताविक, 7.2 धर्म म्हणजे काय ?, 7.3 धर्म संकल्पनेची उत्पत्ती, 7.4 धर्माची अंगे, 7.5 धर्मोचा व्युत्कर्ष व स्वरूप, 7.6 धर्माच्या परिभाषा, 7.7 धर्माचे मानवाला असणारे फायदे, 7.8 मानवी जीवन व धर्म, 7.9 हिंदु धर्म व मूल्य, 7.10 बौद्ध धर्म व मूल्य, 7.11 जैन धर्म व मूल्य, 7.12 इस्लाम धर्म व मूल्य, 7.13 ख्रिस्ती धर्म व मूल्य.

प्रकरण आठवे - सकारात्मक मूल्य-नकारात्मक मूल्य

74-75

8.1 प्रास्ताविक, 8.2 परिभाषा, 8.3 सकारात्मक-नकारात्मक मूल्य परिभाषा.

प्रकरण नववे - मूल्यक्षति

76-82

9.1 प्रास्ताविक, 9.2 परिभाषा, 9.3 सकारात्मक नकारात्मक मूल्य परिभाषा, 9.4 मूल्यक्षति व मूल्यक्षति वर्गीकरण, 9.4.1 भौतिक मूल्यक्षति, 9.4.2 नैतिक मूल्यक्षति, 9.4.3 अध्यात्मिक मूल्यक्षति, 9.4.4 सामाजिक मूल्यक्षति, 9.4.5 आर्थिक मूल्यक्षति, 9.4.6 धार्मिक मूल्यक्षति, 9.5 मूल्यक्षति व शिक्षण, 9.6 सकारात्मक मूल्य व शिक्षणाची भूमिका, 9.6.1 शिक्षणाची ध्येये, 9.6.2 अभ्यासक्रम, 9.6.3 अभ्यासपूरक उपक्रम, 9.6.4 शिक्षकाची भूमिका.

प्रकरण दहावे - मूल्य संघर्ष आणि शिक्षण

83-87

10.1 प्रास्ताविक, 10.2 मूल्यसंघर्ष आणि पालक व शिक्षकांची भूमिका, 10.3 मूल्य संघर्षाबाबत युनेस्कोचे मार्गदर्शन, 10.4 संघर्ष टाळण्यासाठी आवश्यक बाबी, 10.5 मूल्य संघर्ष व शिक्षकाची भूमिका, 10.6 मूल्य संघर्ष व पालकांची भूमिका.

प्रकरण आकरावे - मूल्य विषयक उपपत्ती

88-98

11.1 प्रास्ताविक, 11.2 मूल्यप्रवृत्ती दृष्टीकोन, 11.3 कोहलबर्ग यांची नैतिक विकासाची उपपत्ती, 11.4 फॉर्ड यांची मनोविश्लेषणात्मक उपपत्ती, 11.5 स्वामी चिन्मयानंद यांची मूल्यविकसनाची आत्मनिष्ठ उपपत्ती.

प्रकरण बारावे - मूल्य शिक्षण व अध्यापनाची प्रतिमाने **99-109**

12.1 प्रास्ताविक, 12.2 अध्यापन प्रतिमानाची वैशिष्ट्ये, 12.3 अध्यापन प्रतिमानाचे मुलभूत घटक, 12.4 शास्त्रीय अन्वेषण प्रतिमान, 12.5 मूल्य विश्लेषण प्रतिमान, 12.6 भूमिकाभिनय प्रतिमान.

प्रकरण तेरावे - मूल्य शिक्षण व शिक्षक **110-118**

13.1 प्रास्ताविक, 13.2 शिक्षकाचे गुण, 13.3 मूल्य संकमणात शिक्षकांना येणा-या संभाव्य अडचणी, 13.3.1 शहरी भागातील शिक्षकांना येणा-या अडचणी, 13.3.2 ग्रामीण भागातील शिक्षकांना येणा-या अडचणी, 13.4 मूल्य संकमणातील अडचणी, 13.5 मूल्य संकमणातील इतर अडचणी.

प्रकरण चौदावे - शालेय अभ्यासक्रम व मूल्य शिक्षण **119-123**

14.1 प्रास्ताविक, 14.2 विविध विषय व मूल्य शिक्षण, 14.2.1 भाषा, 14.2.2 इतिहास, 14.2.3 भूगोल, 14.2.4 नागरिकशास्त्र, 14.2.5 शास्त्र व गणित, 14.2.6 अन्य विषय.

प्रकरण पंधरावे - अभ्यासपूरक कार्यक्रम व मूल्य शिक्षण **124-130**

15.1 प्रास्ताविक, 15.2 विविध मूल्य व उपक्रम.

प्रकरण सोळावे - मूल्य शिक्षणाचे मूल्यमापन **131-133**

16.1 प्रास्ताविक, 16.2 मूल्य शिक्षणात मूल्यमापन साधने, 16.3 मूल्यमापन साधने कशी वापरावी, 16.3.1 निरीक्षण, 16.3.2 पडताळासूची, 16.3.3 पदनिश्चयन श्रेणी, 16.3.4 प्रासंगिक नोंदी, 16.4 आत्मनिरीक्षणत्मक साधने, 16.4.1 मुलाखत, 16.4.2 प्रश्नावली, 16.4.3 दैनंदिनी, 16.5 आत्मविकासात्मक साधने, 16.5.1 दैनंदिनी, 16.5.2 समाजमिती, 16.5.3 संकलित नोंदपत्रिका.

प्रकरण सतरावे - मूल्य रुजवण **134-142**

17.1 प्रास्ताविक, 17.2 विविध मूल्य व मूल्य रुजवण योजना.

महत्त्वाचे प्रश्न **143-147**

संदर्भ ग्रंथ **148**